

Proces jako vzpoura proti manipulaci a útisku

vydáno: 30.1.2023, Milan Líčka

V Divadle Petra Bezruče byl uveden PROCES, který podle románu Franze Kafky zdramatizoval režisér Jan Holec. Předloha vypráví o třicetiletém prokuristovi banky Josefu K., jenž je vtažen do procesu vedeném proti němu záhadnou institucí. Moderní život se za Kafkova života už natolik zkomplikoval, že jedinec se stal jen nepatrnou součástí složitého mechanismu. Tvář světa přitom není pravá, je to spíš maska a falešná fasáda, prostě "Lež se nastoluje jako světový řád". Holec Kafkův text zhmotnil a zmodernizoval do tvaru, který nepřestává na diváka útočit agresivními obrazy doplněnými videoprojekcí zvětšených záběrů postav a působivou hudbou. Soudní proces podle režiséra "vytváří paralelu k běžnému fungování světa a mezilidských vazeb, které člověka uvrhují do mocenských vztahů vzájemné závislosti a činí jej nesvobodným". Tomu se jeho hrdina brání a bouří. Premiéra byla 27.ledna.

Je zajímavé prozkoumat, jak byly upraveny původní dialogy a postavy. Poměrně málo, pouze ze strýčka se stala matka. Vypuštěno bylo to, co se týkalo banky i soudu mimo centrum událostí, postihlo to i výpověď Blocka a zůstal jen úryvek hovoru s vězeňským kaplanem, avšak známý alegorický text o dveřníkově před zákonem se do adaptace zřejmě nehodil.

Děj dramatisace začíná podivným zatčením Josefa K., kdy jej dva zřízenci zadrží ráno v ložnici a dozorce mu sdělí, že je zatčen, navzdory jeho protestům. Jeho život se zdánlivě nezmění, jen v mysli mu tiká, že vůči němu začal proces vedený z jemu neznámé instituce. Začíná do záhadného domu docházet, setká se s vyšetřujícím soudcem, bouří se a výslech je mu odepřen, seznámí se s ženou soudního sluhy i s ním, je svědkem zmrskání zřízenců. Přichází za ním matka a zjedná mu vlivného obhájce a pak narazí na malíře a oba mu postupně vysvětlí, jak složitě to u soudu chodí. Nepřestává se bouřit, dá výpověď advokátovi a setkává se s vězeňským kaplanem, který mu poskytne útěchu. A přichází nečekaný konec...

Kafkův text režisér převedl do moderních dramatických obrazů zdůrazňujících akci, doplnil i zpěv a tanec, hra je doprovázena znepokojivou a působivou hudbou Ivana Achera používající směsici hudebních žánrů. Scénu Ján Tereba navrhl bílou, s vyvýšeninou po obvodu a s průchody vzadu z boku. Na všechny stěny lze promítat video záběry Kristiána Šmulíka a Petra Hrubeše se zvětšenými tvářemi a postavami herců, často deformovanými, které zesilují působivost živé herecké akce. Kostýmy Tereba navrhl v barvě černé a bílé, ke zvýraznění kontrastů jsou i herci bíle nalíčení, pouze rty, tváře a krev jsou rudé, takže celá hra získává rysy nadsázky, což svým vypjatým projevem vyjadřují i herci.

Ústřední postavu Josefa K., muže, který jeviště celou hru neopustí, ztělesnil jako svou první velkou roli Jáchym Kučera. Vysoký herec výrazných gest, mimiky i řeči je v roli jako doma, plný energie, vyhrazuje se a bouří proti neznámému soudu a nedůvěřuje ostatním od počátku až do konce. Jeho osud překvapivě vyznívá nejednoznačně, když se herec oddělí od svého promítaného obrazu. Druhou silnou postavou je Kateřina Krejčí, která prokázala svou schopnost proměny charakteru v roli unavené slečny Būrstnerové, pasivní uklízečky u soudu i vemlouvavé a káravé matky.

Ondřej Brett ztělesnil jak odměřeného vyšetřovatele, tak soudního sluhu trpícího nevěrou své ženy i zkušeného a trpělivého advokáta. Josef Trojan vystoupil jako jeden z hlídačů, trestaných za drobnosti, má i roli vězeňského kaplana, jehož důstojnost byla zdůrazněná chůzí na skrytých chůdách. Druhého soudního sluhu a obžalovaného procítěně ztělesnil Jakub Burýšek. Jako nesmlouvavý dozorce, informátor i mučitel hlídačů vystoupila energická Alexandra Palátínusová, jednající jako muž, ovšem chodící na vysokých podpatcích. Oddanou advokátovu pomocnici Lenku hrála Barbora Křupková. Charakterově odlišné role zastal Tomáš Čapek, nejprve jako pokřiveně chodící student, advokátovi psovsky oddaný klient Block, malíř Titorelli a též i bubeník, doprovázející s baskytaristou Kristiánem Kazickým reprodukovanou hudbu.

Třebaže Holec použil moderní divadelní prostředky, zůstal věrný smyslu Kafkova textu. Výrazově vypjaté a soustředěné herectví souboru zesiluje výpověď inscenace o současné společnosti a roli člověka bouřícího se proti nepřehlednému stavu světa a útisku, který ho činí nesvobodným. PROCES se tak stal jednou z působivých inscenací, z níž divák odchází pohnut a proměněn.